



עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

ערש"ק פרשת וישלח תשע"ז שנה ג' גליון 115
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
ניתן לקבל את העלון במייל chagitben@neto.net.il

הנושא: מדוע שלח יעקב לעשו נשר?

בזה יבואר, מובא בסוטה (מז:). ובסנהדרין (קז:), תנו רבנן: לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת. לא כאלישע שדחפו לגחזי בשתי ידיים, ולא כיהושע בן פרחיה שדחפו לישו הנוצרי בשתי ידיו.

והיינו, כשהרג ינאי המלך את כל חכמי שיראל כמבואר בקידושין (סו:), מהפחד הלכו יהושע בן פרחיה וישו תלמידו לאלכסנדריה, כשנעשה שלום, שלח לו שמעון בן שטח: 'מיני ירושלים עיר הקדש ליכי אלכסנדריה של מצרים: אחותי, בעלי שרוי בתוכך ואנכי יושבת שוממה'. עמד ובא (יהושע) ונזמנה לו אכסניא אחת עשו לו בה כבוד מרובה. אמר: כמה יפה אכסניא זו! אמר לו (ישו): רבי, עיניה טרוטות (מכוערות).

אמר לו: רשע, בכך אתה עוסק? הוציא 400 שופרות והחרימו. בא לפניו כמה פעמים, ואמר לו: קבלני (בתשובה) לא היה שם לב אליו.

יום אחד היה קורא קריאת שמע, בא לפניו.

חשב לקבלו, הראה לו בידו שימתין עד שיסיים את התפילה, הוא חשב: הוא דוחה אותי. הלך והעמיד לבנה והשתחוה לה. אמר לו רבי יהושע: חזור בד! אמר לו: כך מקובלני ממך: כל החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. ואמר מר: ישו כישף והסית והדיח את ישראל.

ומדוע דוקא החריס אותו עם ארבע מאות שופרות?

אלא שראה רבי יהושע בן פרחיה שאותו האיש נכשל בעיניו, הבין ששרו של עשו עם ארבע מאות כוחות הטומאה שבו שולט עליו, ולכן החרימו בארבע מאות שופרות דייקא.

בפרשת השבוע עומד עשו הרשע להילחם ולפגוע ביעקב אבינו, ואם התורה ראתה צורך לציין זאת, הרי שבדאי לא היתה זו מלחמה גשמית, אלא מלחמה רוחנית, ובפרט שקודם פגישתו של יעקב עם עשו היה צריך להילחם עם שרו של עשו.

והנה, כתב האריז"ל בליקוטי תורה (פרשת ויצא) שכוחו של עשו הרשע הוא בעיניים וז"ל: ומלת עי"ן עולה בחשבון ק"ל, שהוא שרו של עשו, ראה שנשאר לו שמו. ועוד ראה, כי קול יעקב, וראה שהיה חסר, ק"ל כתיב, וכשאינו קול יעקב רצה להשליט ידי עשו. עכ"ל.

נמצא אם כן, שעיקר מלחמתו של עשו הרשע היה בקדושת העיניים. ולכן מיד עם ביאתו אל יעקב אבינו, הוא מטמא את עיניו כמו שמדגיש הכתוב ואומר: "וישא את עיניו וירא את הנשים ואת הילדים" (ל"ג, ה'), "וישא את עיניו וירא" – לשון כפילות, דהיינו שחידד את עיניו לראות טוב. ועל מי הוא מסתכל? "וירא את הנשים". והוקשה לעשו הרשע, כיצד הצדיק יעקב מרבה בנשים, ולכן שאל "מי אלה לך"? אולם יעקב אבינו הקדוש והטהור עונה: "הילדים אשר חנן אלוקים את עבדך" – חס ושלוש אין כוונתי להרבות נשים לצורך תאוה וכדו', כמו שאתה רואה זאת במחשבתך הרעה. אלא, משום מצות פריה ורביה, כדי להרבות עבדים להקב"ה (שו"ע אר"ח סי' רל"א).

ולזה נאמר בו "והנה עשיו בא וארבע מאות איש עמו", כי עין רע מספר ארבע מאות. להורות כי כל מהותו של עשו הרשע היתה טומאת העיניים.

בזה יבואר מה שכתב בילקוט ראובני "ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו": נשר שלח לו. וצריך להבין מדוע בחר לתת לו נשר?

ובפשטות נש"ר הוא בגימטריא מספר הבהמות ששלח יעקב מנחה לעשו. דו"ק ושכת.

ואולם לפי דרכינו יש לומר טעם נוסף, ע"פ מה שכתב הטור (או"ח סימן א') לפרש מהו "וקל כנשר", וז"ל: ואמר "קל כנשר", כנגד ראות העין ודימה אותו לנשר, כי כאשר הנשר שט באוויר כך הוא ראות העין, לומר שתעצים עיניך מראות ברע, כי הוא תחילת העבירה, שהעין רואה והלב חומד וכלי מעשה גומרים. עכ"ל.

נמצא כי הנשר מרמז על שמירת העיניים, וכוונת יעקב בשליחת הנשר לומר לעשו הרשע, שלא יוכל לפגוע בו כי הוא שומר על עיניו.

וכיצד הצליח יעקב אבינו לנצח את עשו הרשע?

על ידי שכרע והשתחוה לפני עשו שבע פעמים, ובא להורות, שבכדי לנצח את היצר המושך את האדם לטמאות את עיניו ניתן רק על ידי שהולך ברחוב כשפניו כלפי מטה, וכך לא יביט על העוברים ושבאים.

בזה נבין את דברי הגמרא בקידושין (כ"ט): שמביאה בענין דיני קדימה ללימוד התורה מי קודם האב או הבן: "תנו רבנן, הוא ללמוד ובנו ללמוד, הוא קודם לבנו. רבי יהודה אומר, אם בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו, בנו קודמו, כי הא דרב יעקב בריה דרב אחא בר יעקב, שדריה אבואה לקמיה דאביי. כי אתא, חזייה דלא הוה מחדדין שמעתיה. א"ל: אנא עדיפא מינך, תוב את, דאיזיל אנא. שמע אביי דקא הוה אתי, הוה ההוא מזיק בי רבנן דאביי, דכי הוה עיילי בתרין אפילו ביממא הוה מיתזקי, אמר להו: לא ליתב ליה אינש אושפיזא, אפשר דמתרחיש ניסא, על, בת [לן (רש"י)] בהוה בי רבנן, אידמי ליה [מזיק (רש"י)] כתנינא דשבעה רישוותיה [שהיו לו שבע גולגולות], כל כריעה דכרע נתר חד רישיה, אמר להו למחר, אי לא איתרחיש ניסא, סכינתין". ע"כ.

וכתב על כך בספר מגלה עמוקות (פרשת ואתחנן אופן קצ"ב) שהיה למזיק שבעה ראשים, כי בקליפת עשו יש שבע כוחות טומאה, וסמאל שר עשו יש לו שבע שמות, הוא מלאך המות ויצר הרע, והוצרך יעקב להשתחוות שבע פעמים כנגד שבעה

ראשים אלו, ובק"ש שקרא יעקב הכניע ז' ראשים, וזהו שאמר עשו "יש לי רב אחי" רמז על רב אחא, לכן נקרא בר יעקב, לפי שכח זה שהפיל ר' אחא ז' ראשים של תנינא, בא לו מן יעקב". ע"כ.

ונראה לומר כי דוקא רב אחא בר יעקב נבחר להכרית את המזיק שהוא כנגד עשו הרשע, מגודל קדושתו וטהרת עיניו. כפי שמצינו הגמרא בכתובות (י"ז). מביאה: "רב אחא מרכיב לה אכתפיה ומרקד אמרי ליה רבנן אנן מהו למיעבד הכי? אמר להו: אי דמיין עלייכו ככשורא לחיי, ואי לא לא". ופירש רש"י ז"ל "מרכיב לה אכתפיה, את הכלה. כי כשורא, כקורה בעלמא שאין אתם מהרהרין עליה".

וכתב בספר החינוך (מצוה קפ"ח): "ורב אחא דהוה נקיט כלה אכתפיה למצוה היה עושה כן וכו' שהם ז"ל היו כמלאכים שלא היה תמים אפילו שעה קלה, כי אם בתורה ובמצוות והיתה מפורסמת כוונתם לכל העולם כשמש, ולא היו מרגישים הרגש רע בשום דבר מרוב דבקותם בתורה ובמצוות".

והנה לפי מה שכתב הגאון בעל שבות יעקב בספרו עיון יעקב (על עין יעקב יבמות סד): דרב אחא סתם הוא רב אחא בר יעקב יובן היטב, נמצא כי היה מקפיד מאוד על שמירת עיניו, ובלכתו ברחוב היה מביט רק על הארץ, ולכן רק הוא יכול להכניע את המזיק של עשו הרשע בכריעותיו שמסמלות את הליכתו ברחוב.

[ויש להוסיף ולומר, שדימה רב אחא את הכלה לקורה, היינו לעץ, לרמז בזה שכמו שהעץ נותן פירות, אף הוא פועל בריקודו לגרום שהאשה תהיה כעץ ותלד בנים. ולכן היה מניחה על הכתף, כת"ף גימטריא ת"ק כמספר האברים של הזכר עם הנקבה, שכן זכר יש לו רמ"ח אברים והנקבה יש לה רנ"ב אברים. והסיבה לכך, שכתב החיד"א בספרו ככר לאדון (דף רפה): וז"ל: אשה – אין האשה מתעברת לבעלה אלא אם כן תהיה שמחה, כי הצער לאשה מכווץ האם שלה ואינה יכולה לקבל ולד, כמו שכתבו חכמי הטבע. וסימנך: "אם הבנים שמחה". ועל כן יזהר האדם בכבוד אשתו שאם לא יכבדה תתעצב ודרך טבע שלא תתעבר. עיי"ש. לפיכך היה רוקד בפני הכלה כדי לשמחה, ועל ידי זה תתעבר].

וכן מצינו בסוכה (נח), רב אחא בר יעקב ממטי ליה (-) מוליד) ומייתי (- מביא) ליה, אמר: דין גירא בעינייה דסטנא. ופירש רש"י: הרי זה לחץ בעיניו של שטן שרואה בעיניו שאין

בו כח לנתק מעלינו עול מצוות. ולא מלתא היא, אין נכון לומר כן. לאיגוריי, שיתגרה בו שטן שהוא יצר הרע וישיאנו לתעות מעל קונו וימסור עצמו על הדבר. ע"כ.

והיינו, רק רב אחא בר יעקב אשר שמר על קדושת עיניו, יכול היה להתגרות בשטן, וללחוץ על עיניו.

ביותר יבואר על פי תורת הגלגול, בשופטים (פרק י"ט) מובא, כי איש מהר אפרים שלקח לו פילגש מבית לחם שביהודה. לאחר שפילגשו זנתה תחתיו, היא חזרה לבית אביה שבבית לחם, ושהתה שם ארבעה חדשים. ואז הוא חזר לקחתה ובחזר קרה מה שקרה. ובספר גלגולי נשמות להרמ"ע מפאנו (סימן כ"ה) מביא, שאביי היה גלגול של האיש הזקן שהכניס את הפלגש (שבגבעה) בביתו תחת צל קורתו ורב אחא בר יעקב היה גלגול בעלה של הפלגש, והתנין דהיינו המזיק הזה שהיה בביהמ"ד הוא היה האשה הפילגש שהתעללו בה בגבעה וכל התלמידים שזקנו ע"י המזיק הם היו גלגול כל אותן האנשים שהתעללו בה. והענין הוא כי הואיל שבבית אביי (בגלגול הראשון) היה המעשה, לכן עתה בישיבתו היה המזיק. ואביי הבין כל זה והוא לא היה יכול לתקן הואיל והקלקול הראשון היה בביתו, ועתה כשבא רב אחא בר יעקב (שהיה בעלה של הפילגש כנ"ל), אמר אביי שלא יתנו לו בביתם לישן, כי אפשר שהיות שיש לו קורבה ושייכות בפילגשו כשילין שם יהיה לו נס לבטל את המזיק שנעשה מפילגשו, וכן היה שבכל כריעה וכריעה גירש (ונפל) ראש אחד עד שגירש אותו לגמרי משם.

נמצא כי עיקר המזיק נברא מחמת טומאת עריות שהיה אצל פילגש בגבעה, ורק רב אחא בגודל קדושתו יכול היה לבטל את המזיק.

בדרך זו נמשיך ונבאר, שואל החתם סופר: מדוע שרו של עשו היה כל כך נדיב ונתן שם חדש ליעקב ואמר לו שמעכשיו יוסיפו לו שם ויקרא שמו גם "ישראל"?

מסביר החתם סופר, שהגמרא בברכות (יב:) מביאה הבדל בין אברהם אבינו שנמחק שמו הקודם "אברם", לעומת יעקב אבינו שהתווסף לו שם ישראל אך גם נשאר שמו "יעקב". אולם שרו של עשו רצה לעקור את השם יעקב ושישאר רק השם ישראל, וזאת משום, כי שני השמות יעקב ישראל בגימטריא קר"ע שט"ן, לרמז שיש בכח שני השמות הללו לבטל את כוחו של הסטרא אחרא.

וכתב הגר"ח פאלאג'י בספרו נפש חיים (מערכת ה' אות ד"ל) וז"ל: הרהורים רעים לבטלם הוא שיכוין בשם קר"ע שט"ן או לומר ה' צבאות עמנו כו' הני תלתא קראי תלתא זימני, ספר

מגיד משרים למרן הקדוש זצוק"ל סדר בראשית דף ד' ע"א. ונראה לתת טעם כי קר"ע שט"ן הם גימטריא תשכ"ח עם הכולל חושבנא דדין כחושבנא דדין, כדי לרמוז שהיא סגולה לשכח הרהורים רעים. ועיין בס' דבש לפי באות ט' שהביא זה משם ספר שושן סוכות כ"י, דאמר בפירושו, דלבטל הרהורים יזכיר שם קר"ע שט"ן וינצל. ע"כ.

והיינו, שרו של עשו אשר כוחו בעיו, נכנע תחת השם יעקב ישראל - שהוא בגימטריא שם קדוש קר"ע שט"ן.

על פי האמור יובן דבר נוסף, בשער הכוונות (תפילת השחר דרוש ג') מביא כי השם של שמירת הדרך הוא יוה"ך, שיוצא מסופי תיבות (תהילים צ"א, י"א) "כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך".

הזוה"ק (בפרשתינו דף קסה:) על הפסוק "וישלח יעקב מלאכים" מביא: רבי יהודה פתח כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך וכו'.

מבאר בספר צבי לצדיק, שיעקב אבינו השתמש בשם הקדוש יוה"ך היוצא מסופי תיבות הפסוק "כי מלאכיו יצוה לך" כדי להכניע את עשו הרשע, כי שם זה מתחלק לשנים יו"ה"ך, כמו שכתב בספר דרכי משה (או"ח סימן תע"ג אות י"ח) לבאר מה שכתב המהרי"ל שנוהגים בליל פסח כשיגיע לפסוק "דם ואש ותמרות עשן", יזרוק באצבעו ג' פעמים קצת יין מהכוס, וכשמזכיר את עשר המכות יזרוק י' פעמים מהיין, וכשאומר דצ"ך עד"ש באח"ב, יזרוק ג' פעמים, ובסך הכל יו"ה פעמים. וכתב על זה הדרכי משה: ונראה שרומזים כאן שחרבו של הקב"ה נקרא יוה"ך הוא מלאך הממונה על הנקמה כידוע למקובלים.

והענין הוא כי עצם החרב הוא בצורת אותיות יו"ה, כי אות י' היא הבית יד של החרב שמחזיקים בו החרב, ואילו אות ו' הוא אורכו של החרב עצמו שהוא בצורת ו', וכאשר רוצה הקב"ה להכות את הרשעים הוא אומר "ה"ך" והחרב מכה באויבים.

וזהו "וישלח יעקב מלאכים", "וי שלח", ששלח את החרב הזו, "ויצו אותם לאמר כה תאמרון לאדוני לעשו", דקדק לומר כ"ה, שהוא אותיות ה"ך החצי השני של השם, ובזה נשלם שם יוה"ך.

ומוסיף ואומר שזה נרמז גם בתיבת מלאכים, שיש אותיות מ"א שהוא המספר של שם יוה"ך, ומלבדם נשארו אותיות כמ"ל, שהוא ראשי תיבות "כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך".

והנה האוהב ישראל מאפטא (ליקוטים) מביא מדרש פליאה: הנפטר מחבירו אל יפטר אלא מתוך דבר הלכה, מאי דבר

הלכה, יחיד ורבים הלכה כרבים. ופירש מדוע בחרו דוקא הלכה זו, כי הוא ראשי תיבות של השם של שמירת הדרך.

אמנם עדיין צריך ביאור, כי הן אמת שהראשי תיבות של יחיד ורבים הלכה כרבים, הוא השם של שמירת הדרך, אולם מהו הקשר הפנימי בין השם של שמירת הדרך ובין הלכה של יחיד ורבים הלכה כרבים.

ויש לומר לפי דרכינו, כי יש שני מלאכים המלוים את האדם ושומרים עליו משני צדדיו, אולם כנגדם עומד השטן ומקטרג, בפרט בשעת יציאתו לדרך כי כל דרכים בחזקת סכנה (ירושלמי ברכות פ"ד ה"ד), לכן מזכירים יחיד ורבים הלכה כרבים, היינו שיש לילך אחר שני המלאכים השומרים על האדם שהם רבים, לעומת השטן שהוא יחיד.

אולם כל זה רק בתנאי ששומר על עיניו בדרך, אולם אם חלילה פוגם בעיניו, הרי שהמלאכים מסתלקים ובורחים ממנו, ונשאר השטן שמקטרג.

ובדרך רמז, השם "רב אחא בר יעקב" עולה 596, ובתוספת שם הוי"ה, עולה: "יחיד ורבים הלכה כרבים" (622). כי רק השומר על קדושת עיניו וכרב אחא בר יעקב, יזכה להפיל המזיקים העומדים לפניו בדרך.

עוד יבואר בזה, כתב בספה"ק אמרי נעם (פרשת ויצא אות י"ג) כי "ויצא" נוטריקון וירא יעקב צורת אל"ף. ומצינו בזה כמה וכמה ביאורים, ונאמר גם אנו דבר בזה.

בספר מגלה עמוקות (פרשת ואתחנן אופן קס"ב) מביא מתיקוני הזוהר (הקדמה דף טו): כי אות א' מורכבת מאותיות יו"י – י' למעלה בצד ימין י' למטה בצד שמאל, והאות ו' באמצע בקו אלכסון המקשר בין היודי"ן, אלא שקודם חטא אדם הראשון היתה האות ו' עומדת בצורה ישרה, ורק לאחר החטא היא נתעקמה.

ומוסיף ואומר, שהקב"ה יצר את צורת פניו של האדם בצורת יו"י ביושר כפי שהיתה האות א' קודם חטא אדם הראשון, כי ב' העיניים הם בצורת ב' יודי"ן, ואילו החוטם הוא בצורת אות ו' ביושר. וזה נרמז בפסוק (בראשית ב', ז') "וייצר ה' אלקים את האדם", "וייצר" הא וי"י – צר, שצר הקב"ה את האדם בצורת יו"י, שהן ב' עיניים וחוטם. אולם כאשר חטא אדם הראשון נתעקמה צורת אות ו' שבאות א'.

ורמז זאת בכתוב (תהילים קמ"ו, ט'): "יתום ואלמנה יעודד", ראשי תיבות יו"י ביושר, כמו שהיתה אות א' בשעת בריאת העולם קודם החטא, אבל כאשר חטא האדם נעשה "ודרך

רשעים יעות". שנתעוותה האות ו' של האות אל"ף ונתעקמה. עכת"ד.

נמצא כי צורת האות אל"ף רומזת על שמירת עיניו של האדם. והענין הוא, כי היות שהוצרך יעקב לגלות מבאר שבע אשר שם ישב באהלה של תורה וללכת לחרן לבית לבן הרשע וחבריו, אשר היו פרוצים בעריות. לכן כדי שלא ליפול ברשתם צייר במחשבתו אות אל"ף, כדי שיזכור תמיד שצריך לשמור על עיניו.

וזהו שנאמר (ל"ב, כ"ג כ"ד): "ויקם בלילה הוא ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחותיו ואת אחד עשר ילדיו ויעבר את מעבר יבק ויקחם ויעברם את הנחל ויעבר את אשר לו". והנה, מובא בשער הכוונות (חנוכה) שנח"ל ראשי תיבות שם קדוש: "נוצר חסד לאלפים". והיינו, שיעקב אבינו לימד את בניו, שהקב"ה נוצר חסד לאותם שזוכרים את אלפי"ם, את האות אל"ף הנמצאת על פרצופו של האדם ומלמדת אותו לשמור על עיניו.

לכן כתב האריז"ל, שיש לכון בברכת "להדליק נר חנוכה" את השם הקדוש: נח"ל שהוא ראשי תיבות "נוצר חסד לאלפים", כי אור נרות החנוכה הוא כנגד העיניים, ובא להורות, כי עתה בעת הדלקת נרות חנוכה משפיע קדושה לתקן מה שפגם בעיניו.

בשו"ת "שב יעקב" או"ח (סימן כ"ב) כתב שיש מצוה להסתכל בנרות החנוכה ולכן אומרים ב"הנרות הללו" "אלא לראותם בלבד", כי יש ענין וסגולה לראותם. וכן כתב בספר "שפתי צדיק" עיני חנוכה שעל ידי הסתכלות בנר חנוכה מקדשים את העיניים והוא מסוגל לתקן חטא הסתכלויות אסורות ולכן תקנו ברכה מיוחדת על הרואה נר חנוכה.

בספר "יסוד יוסף" כתב שסגולת נר חנוכה וכל נר מצוה שאם מתפללים ע"י הנרות אזי מתקבלות התפילות והוסיף שם וז"ל: "קדושת נרות של מצוה חביבה מאוד לפני הקב"ה ונר הדולק לדבר מצוה יש בו סגולות נפלאות ואילו היינו זוכים לרוח הקודש, היינו מבינים ומשיגים הרבה דברי עתידות על ידי הדלקת הנר, שהנר של מצוה מתנבא כמו נביא, וכל נר של מצוה נמשך בו קדושה עליונה". עכ"ל. ובכף החיים (סימן תרע"ו סק"ח) הביא בשם ספר "קב הישר" (פרק צ"ו) שמלאכים ועירין קדישין באים לבית בשעת הדלקת נר חנוכה עכ"ד.

ולכן דוקא על מצות נר חנוכה נאמר, "כל הרגיל בנר חנוכה הויין ליה בניס תלמידי חכמים" (כן היא גרסת רבינו חננאל שבת כג:), כיון שמצוה זו מתקנת את פגם העיניים, ומצינו כי העונש על פגם העיניים הוא בניס שאינם טובים, כדברי הגמרא בנדרים (כ. אומרת: כל המסתכל בעקבה של אשה, הויין לו בניס שאינם מהוגנין. ע"כ.